

*Ярослав Ландовський, старший науковий співробітник, к.ю.н.
Інна Михайлюк, молодший науковий співробітник
ЗРЦ СЕ і ГД НАНУ, м. Ужгород*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Сьогодні в Україні внаслідок війни відбулася і продовжує відбуватися суттєва масова міграція та міграційна криза. Відповідно до статистики Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9,5 млн осіб. Однак зустрічається експертні дані про 11-16 млн. осіб [1]. За оцінкою Міжнародної організації з міграції ООН (МОМ), ще 7,7 млн громадян України вважаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО) [2].

Згідно з картою ООН, на заході України перебуває понад 2,9 млн ВПО, а також західні області були транзитними для осіб, що прямували за кордон [5]. Станом на 1 травня 2022 року 5,6 млн українців були вимушені залишити – тимчасово або на завжди – територію України. Більшість із них поїхала до Польщі – понад 3 млн осіб. За останніми даними, до Румунії також виїхало понад 817 тис. осіб, до Угорщини – майже 520 тис., до Молдови – понад 443 тис., до Словаччини – майже 372 тис. і до Білорусі – понад 25 тис. [5]. Отже, дружні та сусідні з Україною центральноєвропейські держави прийняли першу й найбільш складну хвилю вимушених переселенців з України.

Закарпатська область займає дуже вигідне геополітичне положення, знаходиться в географічному центрі Європи і межує з чотирма її країнами. Саме таке вигідне географічне розташування посприяло приїзду великої кількості біженців, що прямували до країн Європи та внутрішньо переміщених осіб з східних та північних областей України.

Попередні результати соціологічного моніторингу вимушено переміщених осіб, які виїхали за кордон вказали на те, що понад 30% опитаних були із м. Києва та Київської області, 10 % із Харківської. По 5 % опитаних були із Донецької, Дніпропетровської, Львівської, Миколаївської. Майже по 4% - Чернігівська, Сумська, Вінницька. Слід також відмітити, що 86% респондентів є міськими жителями [4].

Соціально-демографічний зріз респондентів виглядає наступним чином.

Дана хвиля вимушеної міграції носить повністю жіночий характер, адже 84 % виїжджаючих – жінки. Вікова структура опитаних вказує на такі пропорції: понад 36% респондентів віком 36-50 років; близько 26 % - 19-35 років; понад 20% - особи віком 60 і більше. Тобто найбільша частка – це особи працездатного віку (економічно активне населення) та молодь. Як наслідок - велика демографічна загроза для України, адже мігранти з України будуть працевлаштовуватися, молодь вступатиме до закордонних вузів, школярі вчитимуться у європейських школах, а неodrжені, можна припустити, створюватимуть сім'ї із європейцями. Вимушена міграція спричинила розрив сімей у 56 % опитаних, і лише 38% респондентів вказали, що їх сім'я з ними. Також понад 77% не чекають, що члени їх сімей до них приєднаються [4].

Напрями слідування опитаних українських мігрантів за кордон є наступні: понад 30% опитаних виїжджають до Польщі, 17% - до Угорщини, 12% - до Чехії. Вибір країни відбувався переважно за рахунок близькості до українського кордону, соціально-економічної підтримки українців у певній країні, відгукам родичів чи друзів. Більшість (90%) очікують на фінансову підтримку з боку приймаючої країни.

Наразі міграція носить хаотичний і неконтрольований характер. Якщо раніше трудова міграція в основному відбувалася за рахунок населення із сільських територій та із середньою освітою, які були переважно орієнтовані на складні умови праці, то нинішня міграція вказує на високий рівень освіти українських мігрантів (майже 70% респондентів мають вищу освіту) і є переважно міськими жителями. Як показують результати опитувань

близько 50 % планує працевлаштуватися за кордоном [4]. Важливим питанням для України є повернення своїх громадян, оскільки європейські країни вбачають в українських мігрантах великий потенціал робочої сили.

Щодо досвіду перебування за кордоном: більшість опитаних виїжджаючих (80%) вже були за кордоном, і тільки 20% виїжджає вперше. Навіть 13% респондентів виїжджали не маючи закордонного паспорта, по українському внутрішньому паспорту. Понад 40% опитаних вказали, що ніколи не мали закордонного паспорта. Більшість біженців (72%) не планують вирушати далі у іншу країну, тільки 3% опитаних вказали транзитною країну і планують переїжджати [4].

Майже 70% опитаних планують звертатися за тимчасовим захистом і лише 12% не планують звертатися за підтримкою приймаючої країни [4]. Більше половини опитаних мали заощадження на момент виїзду за кордон та біометричний закордонний паспорт, які дали можливість не звертатися за фінансовою допомогою і не оформляти тимчасовий захист. Частина мігрантів не зверталася за тимчасовим захистом, у зв'язку з недостатньою обізнаністю законодавства країни перебування щодо його оформлення та страхом неможливості повернення в Україну певний період.

Щодо терміну перебування за кордоном близько 6% опитаних відповіли, що хотіли б залишитися за кордоном на постійне місце проживання. Також 1% респондентів вже точно відповіли, що не будуть повертатися в Україну.

Зважаючи на сьогоднішню політичну ситуацію та продовження міграційних потоків з України, складно робити певні висновки та прогнози, однак такі соціологічні дослідження є вкрай необхідними, оскільки дають певну картину міграційної хвилі та соціологічних настроїв населення.

Список використаних джерел

1. Через війну свої домівки покинули 11,4 млн. українців. – ООН // РБК-Україна. 9 квітня 2022 року. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-svoi-doma-pokinuli-11-4-mln-ukraintsev-1649511897.html>.
2. Міжнародна організація з міграції ООН. URL : <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
3. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). URL : <https://www.unhcr.org/ua/>
4. Результати опитування мігрантів, проведені ЗРЦСЕГД НАН України з березня по вересень 2022р.
5. Вимушена міграція в умовах російсько-української війни та її негативні наслідки для генофонду України. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9149>